แหลงใต้ (๑๕)

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์[1]

การศึกษาเรื่องภาษานี้นอกจากเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทำให้เรารู้คำศัพท์และความหมายของคำบางคำที่บางครั้งในภาษากลางมีความหมายอย่างหนึ่ง แต่ในภาษาถิ่นใต้กลับมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง หรือคำบางคำเราไม่เคยรู้เลยว่านอกจากมีความหมายเหมือนที่เราเคยรู้แล้ว คำนั้นยังมีความหมายกว้างออกไปหรือความหมายย้ายที่ได้อีก เรียนแล้วทำให้รู้ รู้แล้วก็เกิดความคิดกว้างขวางขึ้น แถมทำให้สนุก ทำให้เกิดความรักภาษามากยิ่งขึ้น เพราะทำให้เราได้มีความรู้นำไปใช้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ดังเช่นคำต่อไปนี้

ซอ

คำว่า “ซอ” เป็นคำนาม พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หน้า 375 ได้ให้ความหมายว่า เป็นชื่อเครื่องดนตรีพวกหนึ่งสำหรับสี ในพวกเครื่องสายหรือเครื่องมโหรี มีคันชักสีให้ดัง มีหลายชนิด เช่น ซออู้ ซอด้วง ซึ่งในความหมายนี้ทั้งภาษากลางและภาษาถิ่นใต้ใช้เหมือนกันครับ

คำว่า “ซอ” ที่เป็นคำนาม ยังมีใช้ในอีกความหมายหนึ่ง คือ ตอไม้ไผ่ค่อนข้างยาวที่เหลืออยู่ที่กอ ซึ่งในความหมายนี้ทั้งภาษากลางและภาษาถิ่นใต้ใช้ในความหมายเหมือนกันครับ

คำว่า “ซอ” ที่เป็นคำกริยา ในภาษากลางใช้ในความหมายว่า ร้องเพลง หรือ ขับร้อง ในภาษาถิ่นใต้ก็ใช้แปลว่า ร้องเพลง หรือ ขับร้อง แต่ใช้ในความหมายกว้างออกเล็กน้อย โดยหมายถึงร้องเพลงหรือขับร้องในลักษณะที่ร้องสลับกัน หรือผลัดเปลี่ยนกันร้อง

“ซอ” ที่เป็นคำกริยา ในภาษาถิ่นใต้ยังมีใช้ในอีกความหมายหนึ่งว่า ตำข้าวแบบสลับกันตำในครกเดียวกัน โดยใช้คน 2-3 คน สลับกันตำ ดังในประโยคที่ว่า

1. (โลกสาวมาช่วยซอข้าวครกนี้กับป้าดีหวา)
   ลูกสาวมาช่วยตำข้าวครกนี้สลับกันกับป้าดีกว่า
2. (คนซอหลายคนก็ช่วยให้ไม่เหนื่อยแรง)
   คนตำข้าวสลับกันหลายคนก็ช่วยไม่ให้เหนื่อยนัก
3. (ผมซอข้าวเปลือกหลายคนไม่เป็น ผมกลัวอี้ทิ่มเอาสากของเพื่อน)

ผมตำข้าวเปลือกแบบสลับกันหลายคนไม่เป็น ผมกลัวจะตำเอาสากของคนอื่นครับ นี่ก็เป็นอีกความหมายหนึ่งที่ภาษาถิ่นใต้นำคำว่า “ซอ” มาใช้มากความหมายขึ้น

ภาษาถิ่นใต้ใช้คำว่า “ซอ” เป็นคำวิเศษณ์ ซึ่งในการใช้ “ซอ” เป็นคำวิเศษณ์นี้ ในภาษากลางไม่มีใช้ในภาษาถิ่นใต้ใช้เป็นคำวิเศษณ์ ในความหมายว่า ช่วยกันทำงานหรือผลัดเปลี่ยนช่วยกันทำงาน (จังหวัดชุมพร)

ดังในประโยคที่ว่า

1. (พวก ตัวทำงานซอกันพันนี้ ไม่นานงานก้าแสร็จ)
   พวกคุณช่วยกันทำงานแบบนี้ ไม่ช้างานก็เสร็จ
2. (แรกก่อนชาวนาเขาซอบทำงานซอกันทั้งเพ้นแหละ)
   เมื่อก่อน ชาวนาเขาชอบทำงานแบบผลัดเปลี่ยนกันทั้งนั้นแหละ
3. (การลงแขกก้าเป็นวิธีทำงานซอกันของชาวบ้านนั่นเอง)

การลงแขกก็เป็นวิธีทำงานแบบผลัดเปลี่ยนช่วยกันทำงานของชาวบ้านนั่นเองครับ การใช้คำว่า “ซอ” เป็นคำวิเศษณ์ ก็จัดว่าเป็นอีกลักษณะหนึ่งทำให้คำศัพท์มีความหมายกว้างออกนั่นเอง

[1]รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ลาย

คำบางคำในภาษากลางและภาษาถิ่นใต้มีเสียงเดียวกันหรือเขียนเหมือนกัน แต่มีความหมายต่างกันหรือคำในภาษาถิ่นใต้มีความหมายมากกว่าในภาษากลาง มีอยู่หลายคำ อีกคำหนึ่งที่สำคัญ คือ คำว่า “ลาย” คำนี้มีหลายหน้าที่และหลายความหมาย ดังนี้

“ลาย” เป็นคำนาม ในภาษากลางใช้ในความหมายว่า รูปแบบทางทัศนศิลป์ประเภทหนึ่ง ประกอบด้วยเส้นเป็นสำคัญ ลักษณะเป็นแบบซ้ำ ๆ เป็นหมู่ ๆ หรือต่อเนื่องกันไปก็มี มีทั้งลายแบบธรรมชาติและลายแบบประดิษฐ์ ใช้เขียน ปั้น หรือแกะสลัก เพื่อตกแต่งให้สวยงาม เช่น ลายกระหนก ลายเทพนม ลายก้านขด (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หน้า 1008) ภาษาถิ่นใต้ก็ใช้คำว่า “ลาย” ในลักษณะนี้เช่นกัน

“ลาย” ที่เป็นคำนาม ยังมีความหมายว่า กรรมวิธีประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ให้เป็นลวดลาย เช่น ลายกำมะลอ ลายปิดทองรดน้ำ ลายแทงหยวก ในความหมายนี้ ภาษาถิ่นใต้ใช้ตรงกันกับภาษากลาง ในการประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น การจักสาน ภาษาถิ่นใต้จะมีคำว่า ลายขัด ลายสอง ลายลูกแก้ว ลายบองหยอง (ใช้สานกระด้ง)

แต่คำว่า “ลาย” ที่เป็นคำนาม ในภาษาถิ่นใต้ ยังมีความหมายที่กว้างออกไปอีก เพราะมันยัง หมายถึงทะลาย คือ ช่อผลของหมาก มะพร้าว ที่ออกเป็นกลุ่มรวมกัน เช่น ทะลายหมาก ทะลายมะพร้าว ก็เพราะคำว่า “ลาย” คำนี้เป็นคำกร่อนเสียงหรือกร่อนพยางค์มาจากคำว่า “ทะลาย” ในภาษากลางนั่นเอง

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ต้นหมากนี้ใหญ่หนัดแล้วแต่ยังไม่ออกลายทีเหลย)
   ต้นหมากนี้โตมากแล้ว แต่ยังไม่ออกทะลายเลย
2. (พร้าวนี้ออกลายใหญ่ ๆ เพ้น)
   มะพร้าวนี้ออกทะลายโต ๆ ทั้งนั้น
3. (ลายของต้นหลาวโอนยังหนามยาว ๆ กัน)

ทะลายของต้นหลาวชะโอนมีหนามยาว ๆ ด้วยครับ คำว่า “ลาย” นี้เลยกลายเป็นคำพ้องไป แต่ความจริงแล้วมันกร่อนเสียงหรือตัดพยางค์มาจากคำว่า “ทะลาย” นั่นเอง จึงทำให้ดูเหมือนว่าคำในภาษาถิ่นใต้มีความหมายมากกว่าคำในภาษากลาง

คำว่า “ลาย” ที่ใช้เป็นคำกริยา ในภาษากลางไม่มี แต่ในภาษาใต้จะมีใช้ เพราะ “ลาย” ในลักษณะนี้เป็นคำกร่อนเสียงหรือตัดพยางค์จากคำว่า “ละลาย” ในความหมายว่า อาการที่ของแข็งเปลี่ยนสภาพเป็นของเหลวด้วยความร้อน ดังในประโยคที่ว่า

1. (น้ำแข็งนี่ลายเร็วเพราะไม่ใส่ไว้ในตู้เย็น)
   น้ำแข็งนี่ละลายเร็ว เพราะไม่ใส่ไว้ในตู้เย็น
2. (โอ้เลี้ยงนี้น้ำแขงลายเป็นน้ำไปแหม็ดแล้ว)
   โอเลี้ยงนี้น้ำแข็งละลายกลายเป็นน้ำไปหมดแล้ว
3. (หิมะลายจนกลายเป็นลำธารไหลลงไปในแม่น้ำ)
   หิมะละลายจนกลายเป็นลำธารไหลลงไปในแม่น้ำ

คำว่า “ลาย” ที่เป็นคำกริยา ในภาษาถิ่นใต้ที่กร่อนเสียงหรือตัดพยางค์มาจากคำว่า “ละลาย” นั้น ยังมีใช้ในอีกความหมายหนึ่ง แปลว่า ละลาย คือ คลายตัวซึมซาบสลายไปในน้ำหรือของเหลว (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หน้า 999)

ดังในประโยคที่ว่า

1. (แม่ลายยาลมกินไปแล้ว เพราะแม่โร้สึกว่าอี้เป็นลม)
   แม่ละลายยาลมกินไปแล้ว เพราะแม่รู้สึกว่าจะเป็นลม
2. (ตัวช่วยลายน้ำผึ้งนี้ลงไปในน้ำเทะให้พอหวาน ๆ ฉานอี้ทำหนม)
   คุณช่วยละลายน้ำตาลนี้ลงไปในน้ำกะทิให้พอหวาน ๆ ชั้นจะทำขนม
3. (ตัวลายแป้งลงมากเกิน ไส้หนมเหลือหีดเดียวแล้ว)
   คุณละลายแป้งลงมากเกินไป ไส้ขนมเหลือนิดเดียวแล้ว

คำว่า “ลาย” ในภาษาถิ่นใต้ยังแปลว่า ชง คือ เทน้ำร้อนลงบนใบชาหรือยา เป็นต้น เพื่อให้รสออก (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หน้า 343)

ดังในประโยคที่ว่า

1. (น้องลายนมให้โลกสักหีดตะ โลกเนือยแล้ว)
   น้องชงนมให้ลูกสักหน่อยซี ลูกหิวแล้ว
2. (เถ้าแก่เอาโก้ปี้แก้วหนึ่ง ลายนมสดใส่ลงไปกันนะ)
   เถ้าแก่เอากาแฟแก้วหนึ่ง ชงนมสดใส่ลงไปด้วยนะ
3. (ผมไม่ชอบกินโก้ปี้แก่ ๆ ตัวอย่าลายให้หมันแก่แรงนะ)
   ผมไม่ชอบกินกาแฟแก่ ๆ คุณอย่าชงให้มันแก่นักนะ

คำในภาษาถิ่นใต้มีหลายความหมาย ก็เพราะการตัดพยางค์หรือกร่อนเสียง ทำให้คำไปพ้องกับคำอื่นเลยทำให้นำไปใช้เป็นคำนามบ้าง คำกริยาบ้าง เกิดเป็นคำหลายความหมายขึ้นครับ

คำว่า "ลาย" ที่เป็นคำกริยา ภาษาถิ่นใต้ยังใช้ในความหมายอื่นได้อีก "ลาย" อาจแปลว่า ทำลาย คือ อาการที่ทำให้สิ่งซึ่งเป็นกลุ่มก้อนแตกหักหรือพังกระจัดกระจายหรือทำให้พัง เพราะ "ลาย" คำนี้เป็นคำตัดพยางค์หรือกร่อนเสียงมาจาก คำว่า "ทำลาย" นั่นเอง

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ฝนตกหนักทำให้เกิดน้ำป่าลายหลิ่งไปหลายแห่ง)
   ฝนตกหนักทำให้เกิดน้ำป่าทำลายตลิ่งไปหลายแห่ง
2. (เคลิ่นลายบ้านชาวประมงเท่อยู่แค่เลไปหลายหลัง)
   คลื่นพังบ้านชาวประมงที่อยู่ใกล้ทะเลไปหลายหลัง
3. (ใครมาลายเจดีย์ทรายเท่ผมทำไว้แหม็ดแล้ว)
   ใครมาทำลายเจดีย์ทรายที่ผมทำไว้หมดแล้ว

"ลาย" ยังแปลว่า รื้อ คือ แยกออกหรือถอดออกจากสิ่งที่เป็นรูปแล้วให้เสียความเป็นกลุ่มเป็นก้อนของรูปเดิม เช่น รื้อบ้าน รื้อหลังคา รื้อข้าวของกระจุยกระจาย

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ชั่งลายบ้านของผมที่อยู่ในหลาดแหม็ดแล้ว)
   ช่างรื้อบ้านของผมที่อยู่ในตลาดหมดแล้ว
2. (ผมอยากลายฝาห้องนี้ออก อี้ได้เห็นหน้าน้องสาวข้างบ้านได้ง่ายสักหีด)
   ผมอยากรื้อฝาห้องนี้ออก จะได้เห็นหน้าน้องสาวข้างบ้านได้ง่ายสักหน่อย
3. (เราลายเอาจากออกแล้วใส่เบื้องลอนโค่แทนหลังคาเก่าดีหวา)
   เรารื้อเอาจากออกแล้วใส่กระเบื้องลอนคู่แทนหลังคาเก่าดีกว่า

คำว่า "ลาย" ในภาษาถิ่นใต้ที่ใช้เป็นคำกริยาก็มีอยู่หลายความหมายเหมือนกันนะครับ

คำว่า "ลาย" ยังทำหน้าที่เป็นคำวิเศษณ์ได้อีกด้วย ซึ่งในหน้าที่นี้ทั้งภาษากลางและภาษาถิ่นใต้มีใช้ตรงกัน ซึ่งใช้ได้หลายความหมาย เช่น

คำว่า "ลาย" แปลว่า เป็นแนวยาวๆ เช่น เสือลายพาดกลอน

คำว่า "ลาย" แปลว่า แผลยาวๆ เช่น ทาสถูกเฆี่ยนจนหลังลาย

คำว่า "ลาย" แปลว่า เป็นจุดๆ เป็นแต้มๆ เป็นดวงๆ หรือเป็นเส้นๆ

เช่น เขาเป็นโรคไข้ทรพิษจึงทำให้เขาหน้าลาย หรือ ผู้หญิงที่มีครรภ์หลังการคลอดบุตรแล้วมักจะมีหน้าท้องลาย

คำว่า "ลาย" ใช้เรียกผ้านุ่งที่เขียนหรือพิมพ์ลายเป็นดอกดวงต่างๆ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใช้เป็นผ้านุ่งโจงกระเบนปัจจุบันทำเป็นผ้าถุง ว่า ผ้าลาย ครับ

คำว่า "ลาย" สามารถใช้ในหลายหน้าที่และหลายความหมายดีนะครับ โดยเฉพาะในภาษาถิ่นใต้ จากคำในภาษากลางที่มีหลายพยางค์ เช่น คำว่า ทลาย หรือ คำว่า ทะลาย แต่ภาษาถิ่นใต้นำมาตัดพยางค์หรือกร่อนเสียง จนทำให้เหลือแต่คำว่า "ลาย" แล้วนำมาใช้ได้มากมายหลายความหมาย ทำให้เรามีคำใช้เพิ่มขึ้น นี่แหละครับคือความงดงามของภาษาไทย ท่านผู้อ่านอ่านไปอ่านมาแล้วอย่าเพิ่ง "ตาลาย" ไปก็แล้วกันนะขอรับ ถ้าท่านไม่เบื่อไปเสียก่อน ในรูสมิแล ฉบับต่อๆ ไป ผมจะค้นหาคำอื่นๆ มา "แหลงใต้" กับท่านอีกครับ